

Weer een nieuwe vondst van de bokkenorchis,
Himantoglossum hircinum (L.) Spreng.,
in Nederland

A.J. Quené-Boterenbrood
(Rijksherbarium, Leiden)

In deel 1 van de Atlas van de Nederlandse Flora (Mennema c.s., 1980, p. 129) beschouwt ondergetekende de vijf vondsten – ruim gespatieerd in tijd en ruimte – van de zeldzame bokkenorchis in Nederland als natuurlijk. Op geen van deze plaatsen heeft de soort standgehouden. Een nieuwe vondst in de Nederlandse duinen, die op het continent de noordelijkste areaalgrens vormen, werd mogelijk geacht.

Zelden is een auteur in zo'n relatief kort tijdsbestek op zijn wenken bediend: op 8 juni 1980 werden drie exemplaren van *Himantoglossum hircinum* op een dijkhelling bij St. Kruis in Zeeuwsch-Vlaanderen gevonden (Van Bruggen, 1980a, b). Op 14 juni 1981 vond ir. P. van Duyvenbode één fors exemplaar van de bokkenorchis langs de oprit van een in de duinen gelegen terrein van de gemeente Katwijk. De heer C.M.J. Verweij van de werkgroep 'Flora van Noordwijk', kersvers terug van vakantie, fotografeerde de plant, waarbij hem opviel dat de bloemen veel lichter waren dan die van de *Himantoglossums* die hij nog maar luttele dagen tevoren in Z.-Europa had gezien en gefotografeerd. Zelden zullen zo ver van elkaar voorkomende bokkenorchissen zo dicht bij elkaar op één filmpje hebben gestaan.

Samen met de heren P. Heukels (Leiden) en W. de Jong (van de gemeente Katwijk) werd op 2 juli 1981 de vindplaats bezocht (fig. 1). De bokkenorchis (70 cm hoog) stond tussen hoge begroeiing van *Rosa rugosa* en (duin)planten als *Ammophila arenaria*, *Calamagrostis epigeios*, *Crepis biennis*, *Galium verum*, *Lotus corniculatus*, *Vicia hirsuta* en *Vicia sativa* subsp. *angustifolia*. In overleg werd besloten af te zien van beschermende maatregelen, omdat die waarschijnlijk meer de aandacht van het publiek zouden trekken dan de bokkenorchis zelf. De plant is inderdaad niet uitgerukt en heeft tot het einde toe gebloeid.

In chronologische volgorde zijn de vondsten van de bokkenorchis in Nederland nu als volgt:

- 1821 St. Pietersberg, Z.-Limburg;
- (1848 St. Pietersberg, Belgisch of Nederlands gedeelte?);
- 1890 Katwijk aan Zee;
- 1906 Santpoort;
- 1931-1936 Rockanje, Voorne;
- 1937 Goeree;
- 1948 Rockanje, Voorne;
- 1980 St. Kruis, Zeeuwsch-Vlaanderen;
- 1981 Katwijk aan Zee;

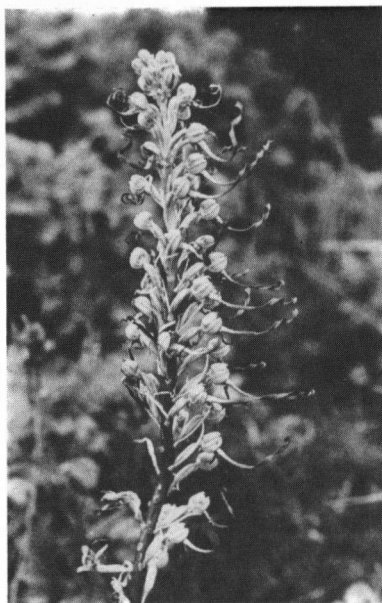

Fig. 1. *Himantoglossum hircinum* (L.) Spreng. te Katwijk (Z.-H.). Foto: P. Heukels.

Na de laatste vondst in 1948 heeft het dus 32 jaar geduurd voor de bokkenorchis in Nederland opnieuw is gevonden, zij het niet in de duinen, maar wel in een gebied waar de laatste jaren meer zeldzame orchideeën zijn aangetroffen. Van het in 1890 bij Katwijk gevonden exemplaar valt uit de etiketvermelding: 'duinen bij Katwijk aan Zee' niet op te maken of dit dicht bij de huidige groeiplaats in de duinen is geweest. Het is dan ook waarschijnlijker dat het fijne zaad daar opnieuw is gekomen, dan dat enige diasporen bijna een eeuw lang in de grond zouden hebben standgehouden.

Literatuur

- Bruggen, H.W.E. van, 1980a. Over enkele orchideeën in Zeeuwsch-Vlaanderen, waaronder *Orchis laxiflora* Lam. nieuw voor Nederland. *Gorteria* 10 (9), p. 168 - 170.
- Bruggen, H.W.E. van, 1980b. *Orchis laxiflora*, nieuw voor Nederland. *Orchideeën* 42, p. 202 - 203.
- Mennema, J., A.J. Quené-Boterbrood & C.L. Plate, 1980. *Atlas van de Nederlandse Flora* 1. Amsterdam.

Himantoglossum hircinum (L.) Spreng. again found in the Netherlands

Between 1821 and 1948 *Himantoglossum hircinum* was found in different years in 5 different places in the Netherlands, which is the northern limit of its continental range. The author considered the finds as natural but not lasting, and assumed the possibility of a new find. In 1980 the species was found again on the slope of a dike in Zeeuwsch-Vlaanderen (province of Zeeland) in the southwestern part of the country; in 1981 there was a second find in the dunes near Katwijk (province of Zuid-Holland) in the western coastal part of the Netherlands.